

Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları

Merkezi Strasbourg'da (Fransa) bulunan Avrupa Konseyi'ne 41 devlet üyedir. Konsey, Atlantik sahilinden Rusya'nın uzak doğusuna kadar, yaklaşık 800 milyon insanın yaşadığı bir bölgeyi kapsamaktadır. Avrupa Konseyi, çocuk hakları, uyuşturucu bağımlılığı, hoşgörüsüzlük, azınlıkların korunması, biyoetik ve gençlere daha geniş eğitim fırsatı sağlanması alanlarında Avrupa vatandaşlarının artan kaygılarına cevaplar getirmiştir.

Avrupa Konseyi'nin geniş kapsamlı girişimleri çoğu kez, ulusal yasal uygulamaları birbiri ile ve Konsey'in standartları ile uyumlu kılmak için hazırlanan Sözleşmeler şeklini alır. Bu anlaşmalar Bakanlar Komitesinin üye devletlere yönelik olan ve ortak sorunlara çözüm bulmakta etki sağlayan kararları ve tavsiyeleri ile desteklenir. Örneğin *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi* yaklaşık 800 milyon Avrupa vatandaşının hak ve özgürlüğünü koruyacak bir sistem kurmuştur. Sözleşmedeki haklarının ihlal edilmiş olduğuna inanan her şahıs, ulusal mahkemelerde yasal çare imkanlarının tükenmiş olması şartı ile, Strasbourg'daki *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*'ne şikayette bulunabilir.

Avrupa Konseyi, 5 Mayıs 1949'da 10 ülke tarafından -Belçika, Danimarka, İtalya, Lüksembourg, Hollanda, Norveç, İsveç ve İngiltere- imzalanan anlaşma ile kurulmuştur. Zamanla Avrupa'daki ülkelerin hemen hemen tamamı Avrupa Konseyi'nin üyesi olmuşlardır.

Avrupa Konseyi'nin Organları

Avrupa Konseyi'nin en üst düzey karar organı *Bakanlar Komitesi*'dir. Bakanlar Komitesi, üye devletlerin Dışişleri Bakanlarından veya daimi temsilcilerinden oluşur. Komite, bütçe, yeni üye alımı ve Teşkilatın politika ve faaliyetlerinin ana hatlarını karara bağlar. Kararları, üye devletlere tavsiyeler ve onaylayan devletler için bağlayıcı nitelik taşıyan sözleşmeler veya anlaşmalar şeklinde olur.

Parlamenteler Asamblesi, Konseyin tartışma forumunu ve itici gücünü oluşturur: Ulusal parlamentolardaki başlıca siyasi akımları temsil eden delegasyonlar (yaklaşık 600 üye) kamusal sorunları ve uluslararası politikaları tartışır. Asamble yılda 4 kez Strasbourg'ta genel kurul olarak toplanır. Çalışmalarını ihtisas Komiteleri hazırlar. Asamble, Konseyin başarılarının pek çoğunu Bakanlar Komitesine yaptığı tavsiyelerle başlatmıştır; onayı olmadan Konsey'e yeni üyeler alınamaz.

Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (AYBYK), bütün üye devletlerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Biri yerel yönetimleri, diğeri de bölgesel yönetimleri temsil eden iki meclise bölünmüştür. Yılda bir defa Strasbourg'da genel toplantısını yapmaktadır. Amacı, taban düzeyinde, özellikle Doğu Avrupa'daki yeni demokrasilerde demokratik yapıları güçlendirmektir.

Sekreterlik, bu kuruluşlara hizmet veren oluşmaktadır. Avrupa Konseyi'nin resmi Fransızca'dır. *Avrupa Bayrağı*, 1955'te seçilmiştir. Mavi zemin üzerine 12 altın rakamı mükemmelliği ifade ettiğinden bayrak, 1986'da Avrupa Topluluğu (şimdiki benimsenmiştir.

1300 Avrupalı memurdan dilleri İngilizce ve rupa Konseyi tarafından rengi yıldızdan oluşur. 12 yıldız sayısı değişmez. Aynı Avrupa Birliği tarafından da

Beethoven'in 9. Senfonisinden *Neşeye Kaside* prelüdünden Herbert von Karajan'ın yaptığı müzik düzenlemesi, Konsey tarafından 1972 yılında Avrupa marşı olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar bu sembollerini paylaşıyorlarsa da, *Avrupa Birliği* ile *Avrupa Konseyi* birbirinden tamamen ayrı iki kuruluştur.

Avrupa Konseyi ve İnsan Hakları

Avrupa Konseyi, insan haklarının tüm demokratik toplumlar için evrensel, bölünmez ve esas olduğuna inanır.

Konsey, İnsan Haklarını:

- Etkili denetim ve koruma mekanizmaları ile bireylerin sivil ve siyasal özgürlükleri, sosyal, ekonomik ve kültürel haklarına saygıyı güvence altına alarak Avrupa Birliği'ni güçlendirmek;
- İnsan haklarına yönelik yeni tehditleri tanımlamak ve;
- Meslek grupları, okullar ve üniversitelerde insan hakları eğitimini geliştirmek ve kamuoyu bilincini oluşturmak suretiyle korumaya çalışır.

Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler, geçen 50 yıllık süre zarfında bu hakları, dört temel belgede toplamışlardır: *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)*, *Avrupa Sosyal Şartı*, *İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Avrupa Sözleşmesi* ve *Ulusal Azınlıkları Koruma Çerçeve Sözleşmesi*.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

AİHS, Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin yasal yetkisi altında bulunanların belirli insan hakları ve temel özgürlüklerini güvence altına alan uluslararası bir antlaşmadır.

Söz konusu Antlaşma 4 Kasım 1950 yılında Roma'da imzalanmış ve 1953 yılında yürürlüğe girmiştir. Sözleşme ile güvence altına alınan hakların uygulanmasını denetleyecek iki ayrı bağımsız organ kurulmuştur: *Avrupa İnsan Hakları Komisyonu* (1954) ve *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* (1959).

Büyüyen yeni Avrupa'nın karşılaştığı sorunlara çözüm bulabilmek için, 1959 Viyana Zirvesi'nde iki aşamalı eski sistemin yerine yeni bir *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Yeni Mahkeme, Avrupa Konseyi'nin bir organı olarak, 1 Kasım 1998'de Strasbourg'da kurulmuştur.

AİHS, 1948 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından kabul edilen *Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi*'nde ifadesini bulan hak ve özgürlüklerin bir bölümünü korumak için atılan ilk başarılı girişimdir. Başta medeni ve siyasal haklar olmak üzere, temel hak ve özgürlüklere saygılı olmalarını sağlayan Avrupa'daki sürekli ve bağımsız tek kontrol mekanizmasıdır.

Sözleşme'nin önemi sadece sağladığı hakların genişliğiyle sınırlı olmayıp aynı zamanda yapılan şikayetleri çözmek, uygulamaları denetlemek ve Sözleşme'nin yüklediği sorumlulukları gerçekleştirmek için Strasbourg'da kurulan koruma mekanizması olmasındadır.

Taraf devletler, yasal yetkileri altına bulunan her şahsın, cinsiyet, ırk, milliyet ve kökenine bakılmaksızın AİHS ile koruma altına alınan insan hakları ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlamakla yükümlüdürler. Sistem, ilk planda ulusal düzeyde çalışmalıdır. Her üye ülke, yasal etkisi altında bulunan her bireyin bu haklardan yararlanmasını sağlamalıdır.

Söz konusu ilk teminatın gerçekleşmediği durumlarda, her birey, bazı koşullara bağlı olmak üzere AİHM'e başvurabilir. Devletler de diğer devletler aleyhinde dava açabilir. Mahkeme kararları bütün taraf ülkeler için bağlayıcıdır.

Avrupa Konseyi Parlamenter Assamblesi tarafından seçilen hakimler tamamen bağımsızdırlar. Mahkemeye yapılan başvurular, kabul edilirliklerine karar verilmesi için öncelikle üç kişilik bir hakim heyeti tarafından incelenir.

Bir davanın kabul edilebilmesi için; şikayetçi, aleyhine dava açtığı ülkede bütün hukuki yolları tükettiğini ispatlamalıdır. Başvuru, dava edilen ülke mahkemelerinin ya da yetkili organlarının nihai kararından sonraki ilk altı ay içerisinde yapılmalıdır. Mesnetsiz yani ispatlanmayan davalar, bu aşamada hakim heyetinin oybirliği ile reddedilir.

Hangi Durumlarda Mahkemeye Başvurulabilir?

Şahıslar adı geçen Mahkemeye, sözleşmede yer alan bedeni cezalar, akıl hastalarını hapsedme, mahkum hakları, askeri ve meslek disiplini, dava muamelelerinin uzunluğu ve geçerliliği, telefon bağlantısı, homoseksüel faaliyetlerini düzenleyen kanunlar, basın özgürlüğü, çocukların gözetimine alınması, aile bütünlüğü ve yerinden-yurdundan edinme ile ilgili sorunlar, gibi geniş bir çerçevede başvurabilirler.

Davalara Nasıl Bakılmaktadır?

Bir başvuru mahkeme heyeti tarafından kabul edilir bulunduğu, mahkeme iki tarafı dostane bir çözüm için teşvik etmeye çalışır. Tarafların dostane bir çözüme ulaşamamaları halinde duruşma başlar. Mahkeme yedi hakim ile toplanır, istisnai durumlarda ise 17 hakimden oluşan “Büyük Mahkeme” kurulur.

Dava açık mahkemede görüşülür. Karar, bir üst mahkeme veya temyiz mahkemesine götürülemez. Mahkeme nihai kararları alıp, ilgili devlet için bağlayıcıdır. Mahkeme, ilgili devleti, davacıya tazminat ödemekle ve mahkeme tarafından tespit edilen ihlaller ve benzerlerini bir daha işlememekle yükümlü kılar.

Mahkeme kararları gereğince, yeni ihlallerin engellenmesi amacıyla devletlerin (yasa değişikliği, dava hukuku kuralları veya uygulamaları, yeni cezaevlerini inşa etme, veya yeni hakimler atama gibi) önlemler alıp almadıklarını kontrol etmek Bakanlar Komitesi'nin görevidir. Komite, Mahkeme tarafından belirlenen tazminatın davacıya ödenmesini sağlayan organdır. Hatta Davayı yeniden açma, yasak ve hacizi kaldırma, polis kayıtlarını ortadan kaldırma ve ikamet garantisi verme, gibi hallerde, ve bazı durumlarda, tazminatın ödenmesini sağlamak için somut bazı adımların atılmasını sağlar. Davacı, yeterince tazminat almadığını düşündüğü hallerde Bakanlar Komitesi'ne başvurabilir.

Diğer Üç Temel Belge

Avrupa Sosyal Şartı, sosyal ve ekonomik hakların korunması alanında AİHS'ni tamamlayıcı bir belgedir. Sosyal Şart, çalışma hakkı, meslek eğitimi hakkı, uygun maaş ve çalışma ortamı, sendika üyeliği, sosyal ve tıbbi yardım ve sosyal güvenlik gibi hakları güvence altına alır. 1996'da gözden geçirilen Sosyal Şart, kadınların eşitliği prensibini güçlendirmiş ve elverişli konut hakkı gibi diğer alanlarda da haklar tanımıştır. Şartın uygulanması uluslararası denetime tabidir.

İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ve Cezayı Önleme Avrupa Sözleşmesi, işkence ve insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle maruz kalabilecek mahkumlar ve gözetimine alınan şahıslar için ilave bir koruma sağlar. Bu amaçla kurulacak bir komite, kamu makamları tarafından şahısları gözetiminde bulundurulduğu hapisane, gençler için islahane, polis karakolları, askeri kışlalar, psikiyatri hastaneleri gibi yerleri ziyaret etme yetkisine sahiptir. Komite, tutuklulara nasıl muamele edildiğini değerlendirmek ve on-ların korumalarını sağlamak amacıyla uygun yollar araştırır.

Ulusal Azınlıkları Koruma Çerçeve Sözleşmesi, ulusal azınlıkların haklarını koruyan ve yasal olarak bağlayıcılığı olan çok taraflı ilk belgedir. Sözleşme, ulusal kurumlar ve politikalar yoluyla uygulanır. Sözleşme, imzacı devletlerin saygı göstermeleri gereken prensipleri belirlemektedir. Kanun önünde eşitlik, kültür, dil, din, gelenek ve kimliklerini koruma ve geliştirmek için uygun koşulların teşvik edilmesi, medyaya ulaşmalarını sağlamak, diğer ülkelerde meşru olarak ikamet edenlerle sınır ötesi serbest ve barışçı temasın kurulması alınan prensipler arasındadır.

Sözleşme'nin denetim mekanizması ise; uzmanlardan oluşan bir danışma komitesi ile desteklenen Bakanlar Komitesi, sözleşmenin uygulanmasını değerlendirme yetkisine sahiptir

Bu metin ile bu kitapta yer alan Avrupa sözleşmeleri ve bildirgeleri Avrupa Konseyi web sitelerinden alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: www.coe.int ve www.avrupakonseyi.org.tr